

Warszawa, 17.11.2018 r.

Prof. dr hab. Grzegorz Rydlewski
**Wydział Nauk Politycznych
i Studiów Międzynarodowych
Instytut Nauk Politycznych
Uniwersytetu Warszawskiego**
00-927 Warszawa, ul. Nowy Świat 67

Opinia

**w przedmiocie spełniania przez przedstawione do oceny osiągnięcie naukowe
oraz inne osiągnięcia dra Pawła Stachowiaka kryteriów określonych dla
postępowania habilitacyjnego w ustawie o stopniach naukowych i tytule
naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki**

1. Podstawa działania

Niniejsza opinia została przygotowana na podstawie decyzji Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów z dnia 4 września 2018 r., o której niżej podpisany został poinformowany przez Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im Adama Mickiewicza w Poznaniu pismem nr WNP/166/EN/2018 z dnia 1 października 2018 r.

Podstawą formalną niniejszej opinii są kryteria i procedury określone w ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (tekst jedn. Dz. U. z 2017 r. poz. 1789), w tym szczególnie w art. 16 ww. ustawy, co należy podkreślić w kontekście zachodzących zmian ustawowych dotyczących stopni i tytułów naukowych. W recenzji uwzględniono kryteria oceny określone przez ministra nauki i szkolnictwa wyższego w rozporządzeniu z dnia 1 września 2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (Dz. U. z 2011 r. Nr 196, poz. 1165). Postępowanie toczy się w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki o polityce.

Przedmiotem opinii jest w szczególności, wskazane przez Habilitanta jako osiągnięcie naukowe w postępowaniu habilitacyjnym (w rozumieniu art. 16 ust. 2 ustawy), osiągnięcie pt. *Kościół rzymskokatolicki w Polsce po roku 1989. Uczestnik życia politycznego i konstruktor pamięci zbiorowej*, na które składają się 24 publikacje autorskie i jedna praca zbiorowa pod redakcją habilitanta powiązane tematycznie (wymienione i syntetycznie scharakteryzowane przez Kandydata w stanowiącym część dokumentacji dokumencie pt. *Wykaz publikacji*

stanowiących osiągnięcie naukowe oraz w stanowiącym fragment wniosku habilitacyjnego autoreferacie). Dokumentacja zawiera także kopie 22 z tych publikacji. Niniejsza opinia uwzględnia także pozostały dorobek naukowo-badawczy, aktywność we współpracy międzynarodowej, dorobek dydaktyczny i popularyzatorski dra Pawła Stachowiaka, które zostały przedstawione w dokumentacji załączonej do zlecenia napisania tej recenzji.

Po analizie całości przedłożonej dokumentacji oceniam, że wniosek odpowiada pod względem formalnym wymaganiom określonym w przepisach prawa. Habilitant w sposób syntetyczny przedstawił też w autoreferacie podstawowe wyniki swoich dociekań badawczych.

2. Opinia na temat sylwetki naukowej, dorobku naukowego, dydaktycznego i popularyzatorskiego oraz aktywności we współpracy międzynarodowej Habilitanta

Dr Paweł Stachowiak związany jest od czasu studiów z Uniwersytetem im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Jest absolwentem Wydziału Historii na tym Uniwersytecie. Pracę magisterską napisał w 1988 r. pod kierunkiem prof. Antoniego Czubińskiego. Stopień doktora w zakresie historii uzyskała w 1996 r. na podstawie pracy pt. *Obóz narodowy wobec religii i Kościoła w latach 1886–1927* napisanej pod kierunkiem prof. Kazimierza Robakowskiego. Temat pracy z powodzeniem można sytuować w obszarze historii politycznej.

Od 1988 r. Habilitant jest pracownikiem naukowo-dydaktycznym najpierw w Instytucie, a po zmianach organizacyjnych na Wydziale Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Był adiunktem, a obecnie jest starszym wykładowcą w Zakładzie Najnowszej Historii Politycznej.

Habilitant przedstawił w autoreferacie deklarację, zgodnie z którą w swojej pracy badawczej w okresie po uzyskaniu stopnia doktora koncentrował się na analizie zagadnień dotyczących najnowszej historii politycznej Polski, problematyki wyznaniowej we współczesnej Polsce oraz problematyki pamięci zbiorowej społeczeństwa polskiego i polityki pamięci (historycznej). Jako podstawowy cel swoich dociekań badawczych Habilitant określił identyfikację i wyjaśnienie genezy, form, celów i postaci uczestnictwa Kościoła rzymskokatolickiego „w przestrzeni polskiego życia politycznego” na tle zachodzących zmian politycznych i społecznych w Polsce po 1989 r. Dołączone do wniosku publikacje pokazują, że wskazane powyżej zainteresowania badawcze znalazły istotne potwierdzenie w dorobku

naukowym dra Pawła Stachowiaka, w tym dorobku powstałym już po uzyskaniu stopnia doktora. Zakres przedmiotowy zainteresowań badawczych Kandydata do stopnia doktora habilitowanego jednoznacznie wskazuje, że są to zainteresowania mieszczące się w ramach nauk o polityce, w tym w obszarze zagadnień dotyczących udziału w polityce podmiotów wpływu politycznego oraz kwestiach polityki historycznej.

Analiza dorobku naukowego Habilitanta w okresie od uzyskania stopnia doktora do wystąpienia z wnioskiem w sprawie przeprowadzenia postępowania habilitacyjnego prowadzi do sformułowania następujących głównych wniosków.

Po pierwsze: jak wynika z przedstawionych do oceny publikacji, zainteresowania badawcze Habilitanta skupiały się na zagadnieniach o charakterze politologicznym oraz uwzględniały podejście metodologiczne właściwe naukom o polityce, a tym samym spełniony jest warunek prowadzenia przez ubiegającego się o stopień doktora habilitowanego badań naukowych w zakresie nauk o polityce. Na uwagę zasługuje, że kandydat do stopnia doktora habilitowanego dobrze identyfikuje specyfikę podejścia metodologicznego właściwego nauce o polityce oraz potrafi usytuować swoją narrację naukową w ramach różnych koncepcji teoretycznych (m.in. nowego instytucjonalizmu i teorii sekularyzmu), co znalazło też potwierdzenie w ujęciu tej kwestii w samym autoreferacie. Wartościowe jest równocześnie, że Autor ocenianych tekstów ma świadomość, iż podejmuje się badań tematyki, która ma charakter interdyscyplinarny. Treściowo publikacje Habilitanta dotyczą bardzo ważnych zagadnień, które stanowią istotny problem badawczy.

Po drugie: Zainteresowania badawcze dra Pawła Stachowiaka przekładały się na wartościowe publikacje w okresie po uzyskaniu stopnia doktora. Zwraca uwagę znaczna konsekwencja w zajmowaniu się w publikacjach problemami z obszaru głównych zainteresowań badawczych. Pod względem ilościowym wykaz publikacji Habilitanta jest jednak w sumie dość skromny, szczególnie jeśli uwzględni się fakt, że od uzyskania stopnia doktora upłynęło już ponad dwadzieścia lat. Wśród publikacji wyraźnie brakuje jakiegoś całościowego, monograficznego opracowania książkowego. Poza pozycjami uwzględnionymi w ramach osiągnięcia naukowego (6 artykułami opublikowanymi w periodykach naukowych, 18 tekstami w pracach zbiorowych oraz 1 pracy redagowanej) na dorobek publikacyjny Habilitanta składają się: monografia z 1999 r. (obejmująca problematykę pracy doktorskiej), udział autorski w monografii zbiorowej z 2011 r., 5 artykułów w krajowych czasopismach naukowych oraz 10 rozdziałów w pracach zbiorowych (w tym jeden w języku niemieckim). Po zapoznaniu się z treścią większości z tych publikacji oceniam, że pod względem

merytorycznym dorobek ten spełnia jednak podstawowe wymagania stosowane w ramach procedury habilitacyjnej.

Po trzecie: wartość publikacji naukowych Habilitanta potwierdza fakt, że ukazywały się one także w czasopiśmie naukowych punktowanych w ramach list MNiSzW. Niewątpliwym ograniczeniem pozytywnej oceny tych publikacji jest śladowy wskaźnik Indeksu Hirscha (1,0), ograniczona liczba cytowań uwzględnionych w bazie Web of Science (3) i niewielka liczba publikacji w językach obcych (3).

Po czwarte: analiza, rozpatrywanych łącznie, publikacji Habilitanta powstałych po uzyskaniu stopnia doktora pozwala sformułować ocenę, że są to publikacje naukowe, które mają najczęściej oryginalne i wartościowe wnioski analityczne, które mogą być potraktowane jako istotny wkład w rozwój wieloaspektowych badań dotyczących obecności Kościoła rzymskokatolickiego w polskim dyskursie politycznym i miejsca problematyki pamięci zbiorowej w polskiej przestrzeni publicznej.

Dr Paweł Stachowiak jest doświadczonym nauczycielem akademickim. Jego cała kariera zawodowa związana jest z Uniwersytetem im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Jest od ukończenia studiów aktywny w dydaktyce w zakresie tematycznym wchodzącym w zakres nauk o polityce.

Zgodnie z oświadczeniem zawartym w autoreferacie, Habilitant prowadzi zajęcia z przedmiotów związanych głównie z problematyką najnowszej historii politycznej Polski i najnowszej historii powszechnej. Prowadzone przez Habilitanta zajęcia są powiązane z Jego pracą badawczą. W przedłożonej dokumentacji zawarta jest informacja, że te zajęcia zyskują dobrą ocenę w ramach procedur ewaluacyjnych, co znalazło odzwierciedlenie w wyróżnieniach w plebiscytach studenckich.

Na uwagę zasługuje prowadzenie przez Habilitanta zajęć w trybie e-learningu.

Dr Paweł Stachowiak uczestniczy w kształceniu studentów na poziomie seminarium licencjackiego (promotor ponad 100 prac) oraz magisterskiego w charakterze recenzenta.

Habilitant pełnił funkcję promotora pomocniczego, w tym w dwóch postępowaniach, które zakończyły się nadaniem stopnia doktora w zakresie nauk o polityce.

Z analizy przedstawionych dokumentów (w tym przedłożonych certyfikatów) wynika, że dr Paweł Stachowiak uczestniczy w życiu naukowym. Był czynnym uczestnikiem licznych konferencji naukowych (w dokumentacji wskazano 35 takich konferencji), na których wygłaszał referaty. Były to konferencje krajowe i międzynarodowe, w tym w dwóch

przypadkach w ośrodkach naukowych w innych krajach. Tematy referatów przedstawianych na wspomnianych konferencjach miały ścisły związek z zagadnieniami mieszczącymi się w osiągnięciu naukowym wskazanym przez Habilitanta do oceny.

Dr Paweł Stachowiak prowadził w okresie podlegającym ocenie badania naukowe. Uczestniczył m.in. w: projekcie pt. *Dwa dwudziestolecia. II i III RP w dziejach Polski. Społeczeństwo, państwo, geopolityka* realizowanym w ramach Uniwersytetu imienia Adama Mickiewicza w Poznaniu, którego wyniki stały się przedmiotem konferencji i publikacji naukowej (2011 r.); w dofinansowanym przez MNiSzW projekcie dotyczącym pamięci zbiorowej pt. *Polityka, władza i pamięć* (2014 r.); w finansowanym ze środków Węgiersko-Polskiego Programu Współpracy Pozarządowej programie dotyczącym kierunków rozwoju systemu politycznego i społeczeństwa obywatelskiego w Polsce i Węgrzech w okresie transformacji systemowej (2016 r.); realizowanym przez Ośrodek Badań i Edukacji Europejskiej projekcie pt. *Dezintegracja i upadek ZSRR. W perspektywie ćwierćwiecza* (2017 r.).

Habilitant uczestniczył (w dość ograniczonym zakresie) w kontaktach międzynarodowych. W tym przypadku do dorobku zaliczyć można udział w dwóch konferencjach, jednym międzynarodowym programie badawczym oraz kilku, jak wynika z czasu ich trwania, epizodycznych wyjazdach zagranicznych. Odbył wizyty studyjne w instytucjach Unii Europejskiej w Brukseli i Strasburgu. Nie brał udziału w wymianie zagranicznej w formie staży w zagranicznych ośrodkach naukowych.

W przedstawionej dokumentacji nie ma informacji na temat odbycia przez Habilitanta staży w krajowych ośrodkach naukowych lub akademickich.

Habilitant jest członkiem Polskiego Towarzystwa Nauk Politycznych.

Działalność popularyzatorska dra Pawła Stachowiaka znajdowała wyraz m.in. w udziale w uniwersyteckim programie wykładów otwartych, w prowadzeniu wykładów w ramach uniwersytetów III wieku, aktywności publicystycznej oraz w udziale w debatach publicznych na tematy znajdujące się w zakresie pracy badawczej.

Habilitant wykazywał aktywność organizatorską w ramach WNPiD UAM, m.in. w ramach prac związanych z przygotowywaniem konferencji naukowych oraz opieką nad kołem naukowym.

Podsumowując uwagi szczegółowe zawarte w tym fragmencie opinii, stwierdzam, że Habilitant w okresie po otrzymaniu stopnia doktora nauk humanistycznych w zakresie historii wykazał się w sumie w wystarczającym stopniu: istotną aktywnością naukową, podstawową aktywnością publikacyjną i znaczną aktywnością dydaktyczną w ramach nauk o polityce, a także miał dorobek popularyzatorski w zakresie nauk o polityce. Oceniam, że w tych dziedzinach spełnione są w dostatecznym stopniu wymagania awansu naukowego przewidziane w obowiązujących przepisach. Przesłankami osłabiającymi stanowczość tej oceny jest dość skromna aktywność publikacyjna i ograniczony udział Habilitanta w międzynarodowych kontaktach naukowych.

3. Opinia szczegółowa na temat przedstawionego do oceny osiągnięcia naukowego

Wskazane we wniosku osiągnięcie naukowe w postępowaniu habilitacyjnym *pt. Kościół rzymskokatolicki w Polsce po roku 1989. Uczestnik życia politycznego i konstruktor pamięci zbiorowej*, składające się z 24 publikacji autorskich i jednej pracy zbiorowej pod redakcją habilitanta, stanowi zbiór publikacji o charakterze naukowym.

Treściowo wskazane wyżej teksty mogą być traktowane pod względem tematycznym jako merytoryczna całość. Przedmiotowo teksty te są powiązane z tytułem osiągnięcia. Przedłożenie obejmuje łącznie blisko 300 stron tekstów autorskich. Przedstawione do oceny publikacje ukazały się drukiem w latach 2001–2016. Najwięcej z tych publikacji pochodzi z drugiej połowy poprzedniej dekady. Trudno dopatrzeć się rozwoju aktywności pisarskiej Autora w ostatnim okresie. Na podkreślenie zasługuje, że przedstawione do oceny publikacje ukazywały się w periodykach i zwartych publikacjach naukowych, które były recenzowane w procesie przygotowania do druku przez osoby mające tytuł naukowy profesora lub stopień doktora habilitowanego.

Jak zawsze w przypadku osiągnięcia składającego się z opracowań cząstkowych pojawiają się trudności w zastosowaniu klasycznych kryteriów oceny przedłożenia. Dodatkowym utrudnieniem jest fakt, że oceniane opracowania powstały na przestrzeni kilkunastu lat. Mimo tych ograniczeń oceniam jednak, po zapoznaniu się z treścią przedstawionych publikacji, że osiągnięcie naukowe wskazane we wniosku ma charakter

oryginalny i twórczy. Tym bardziej, że wartościowym dopełnieniem publikacji jest treść autoreferatu, w którym Habilitant przedstawił w sposób dojrzały, syntetyczny i całościowy istotę problemu badawczego, cel dociekań naukowych, stosowane metody badawcze oraz główne wnioski z przeprowadzonych badań.

Wybór tematu badawczego oceniam pozytywnie. Zagadnienia podjęte w recenzowanych opracowaniach stanowią realny problem teoretyczny i praktyczny. Ustalenia badawcze Habilitanta mają swoje znaczenie dla aktualnie toczącej się debaty publicznej i praktyki politycznej.

W perspektywie politologicznej podzielić trzeba przyjęty w publikacjach Habilitanta szeroki sposób rozumienia kategorii „instytucja”. Nawiązanie do tych ujęć teoretycznych, w których przez instytucje rozumie się nie tylko byty organizacyjne, ale i utrwalone procedury i rozwiązania funkcjonalne, tworzy bowiem lepsze możliwości analizy objętych publikacjami zagadnień i problemów.

Indeks wniosków z prowadzonych badań, które fragmentarycznie pojawiają się w poszczególnych publikacjach, zaś syntetycznie zostały zestawione w autoreferacie, jest wartościowy. Wnioski te mogą być potraktowane jako wkład w rozwój nauk o polityce. Dotyczy to w równej mierze też zawierających oceny w sprawie utrzymywania przez Kościół rzymskokatolicki „pozycji ważnego czynnika debaty publicznej” oraz udziału Kościoła w kształtowaniu architektury procesu zmian w fazie dekompozycji ustroju socjalistycznego w Polsce, jak i też w sprawie dynamiki autorytetu Kościoła (traktowanego jako główne uwarunkowanie aktywności Kościoła w sferze publicznej) na tle zmian ustrojowych po 1989 r. oraz trudności w odnalezieniu się przez Kościół „w warunkach dokonującej się po 1989 r. gwałtownej zmiany społecznej, politycznej, ekonomicznej i kulturowej”.

Wartościowe jest poszukiwanie przez Habilitanta przesłanek postawy Kościoła wobec kształtowania się pluralistycznej rzeczywistości w Polsce po 1989 r. (w tym sytuowanie tych przesłanek w sferze doktryny społecznej Kościoła, w doświadczeniach historycznych oraz w obszarze sposobu recepcji przez Kościół w Polsce doświadczeń związanych z procesami laicyzacyjnymi w świecie cywilizacji Zachodu).

Interesujące jest usytuowanie postawy Kościoła w kontekście wynikającym nie tylko z rozmienia dobra społecznego i interesów wspólnych ale i „własnych potrzeb i interesów”. Na tym tle ważne są też tezy na temat relacji między sposobem uwzględnienia zachodzących zmian społecznych i politycznych w postawie kościołów funkcjonujących w innych państwach europejskich oraz w Kościele w Polsce. Dotyczy to szczególnie kontekstu

sekularyzacji przestrzeni publicznej oraz – jak to określa Habilitant za koncepcją J. Casanovy – swoistego „odkościelnienia” współczesnej religijności oraz deprywatyizacji religii.

W sposób merytorycznie wartościowy zestawiono w przedstawionych do oceny artykułach wątki dotyczące obecności Kościoła w domenie publicznej z treściami związanymi z aktywnością Kościoła podejmowaną w związku z dążeniem do ukształtowania pożądanego modelu pamięci zbiorowej.

Habilitant korzystał z prawa do wyboru szczegółowych zagadnień, które objął swoim zainteresowaniem badawczym. W kontekście tytułu osiągnięcia naukowego, uwzględniając dynamikę tła historycznego, słuszne jest szerokie uwzględnienie w dociekaniach badawczych problematyki zmiany ustrojowej w Polsce z 1989 r. i zagadnień związanych z procesami integracji europejskiej oraz obecności Polski w tych procesach. Oczekiwać jednak można było równocześnie bardziej pogłębionego podjęcia kwestii dotyczących udziału Kościoła w kreowaniu kształtu rozwiązań konstytucyjnych w Polsce po 1989 r. oraz zarysowania ram normatywnych obecności Kościoła w przestrzeni publicznej i politycznej w tym wynikających z regulacji konkordatowych i ustawowych. W przedłożonych do oceny artykułach nie odnalazłem też dostatecznie pogłębionego rozróżnienia kwestii obecności Kościoła w przestrzeni publicznej oraz w przestrzeni politycznej. W ujęciu przedmiotowym oceniam, że poza pogłębioną refleksją Habilitanta znalazły się także zagadnienia związane z instytucjonalnymi kontaktami przedstawicieli władz państwowych i Kościoła, w tym przede wszystkim z, dość powierzchownie odnotowanymi, pracami Komisji Wspólnej Przedstawicieli Rządu i Episkopatu Polski. W kontekście też dotyczących udziału w kształtowaniu świadomości i kultury politycznej polskiego społeczeństwa (też w sprawach mieszczących się w kształtowaniu pamięci zbiorowej społeczeństwa) interesujące byłoby także bardziej pogłębione odniesienie się do nauczania społecznego Jana Pawła II w trakcie kolejnych pielgrzymek papieskich do Polski.

Recenzowane publikacje są poprawne pod względem językowym.

Bibliografia zamieszczona we wskazanych jako osiągnięcie naukowe w procedurze habilitacyjnej publikacjach obejmuje liczne pozycje analityczne oraz źródłowe i tym samym potwierdza dobrą orientację Autora w literaturze przedmiotu. Można było jednak, szczególnie uwzględniając, że Autor ma przygotowanie wynikające ze studiów w zakresie historii, oczekiwać, iż częściej bezpośrednio przywoływane i wykorzystane będą w publikacjach dostępne źródła pierwotne.

Żałować należy, że Habilitant nie wykorzystał swoich niewątpliwych kompetencji merytorycznych i zdolności warsztatowych do przedstawienia zarysowanego w tytule osiągnięcia naukowego zagadnienia w jakiejś jednej, autorskiej publikacji monograficznej.

Podsumowując uwagi szczegółowe zawarte w tej części opinii, stwierdzam, że przedstawione jako osiągnięcie naukowe publikacje, rozważane jako całość, są uporządkowane metodologicznie i interesujące poznawczo, zawierają wartościowe wątki analityczne. Publikacje te mogą być potraktowane jako pogłębiona i wieloaspektowa prezentacja wyników prac badawczych na poziomie odpowiadającym wymaganiom stawianym w postępowaniu habilitacyjnym. Publikacje te, rozpatrywane łącznie z omówieniem celu naukowego ww. prac i osiągniętych wyników badawczych zawartym w autoreferacie, potwierdzają ogólną wiedzę Autora w zakresie nauk o polityce i stanowią świadectwo przygotowania Autora do samodzielnego prowadzenia badań naukowych.

4. Ocena końcowa

Po rozważeniu wszystkich przedstawionych wyżej okoliczności, oceniam iż:

- Habilitant w okresie po otrzymaniu stopnia doktora nauk humanistycznych wykazał się aktywnością naukową, publikacyjną i dydaktyczną w ramach nauk o polityce na poziomie, który – przy uwzględnieniu całości tej aktywności – uznać można za spełniający podstawowe wymagania ustawowe, a także miał istotny dorobek popularyzatorski;

- przedstawione przez Habilitanta osiągnięcie badawcze w istotny sposób pogłębia wiedzę na temat uwarunkowań, charakteru i dynamiki pozycji Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce w przestrzeni polskiego życia publicznego, w tym w szczególności w kontekście relacji polskości i katolicyzmu, problemów pojawiających w życiu politycznym w Polsce po 1989 r. oraz kształtowania narodowej pamięci zbiorowej i – jak oceniam – może być uznane za wymagany przez ustawę wkład w rozwój nauk o polityce.

Analizując na tym tle, w ramach wymagań ustawowych, wniosek w sprawie nadania dr. Pawłowi Stachowiakowi stopnia doktora habilitowanego nauk społecznych w zakresie nauk o polityce, stwierdzam, że awans naukowy jest w przypadku Habilitanta merytorycznie dostatecznie uzasadniony i wniosek ten popieram.

Grzegorz Rydlewski